

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลน
บ้านนาต้นจั่น อำเภอสรีสชนาลัย จังหวัดสุโขทัย
THE CREATIVE TOURISM AND INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE
MUD SOAKED TEXTILES (PHA MAK KLONE) AT BAN NA TON CHAN
SISATCHANALAI DISTRICT SUKOTHAI PROVINCE

อิสริย์ นรเศรษฐาภรณ์^{*1}

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

วิทยาลัยนวัตกรรมการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

* ผู้รับผิดชอบบทความ : isaree.nora@gmail.com

Isaree Norasethaporn^{*1}

¹ Student-Master of Art Program in Management of Cultural Heritage and Creative Industries

College of Innovation, Thammasat University

* Corresponding author: isaree.nora@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนที่ ชุมชนบ้านนาต้นจั่น อำเภอสรีสชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ถือครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและ/หรือเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จำนวน 9 คน 2) นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จำนวน 18 คน ผลการศึกษาทำให้ทราบยุคแรกเริ่มคนในชุมชนบ้านนาต้นจั่นได้ผลิตมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลน เพื่อดำรงชีวิตประจำวัน ต่อมาเมื่อเข้าสู่ยุคก่อตั้งกลุ่มทอผ้าบ้านนาต้นจั่น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลน ได้ก่อรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นจนกระทั่งสร้างรายได้แก่กลุ่มสมาชิกในชุมชนบ้านนาต้นจั่น และเมื่อเข้าสู่ยุคกระแสการท่องเที่ยว มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น ได้ถูกนำมาใช้ในฐานะเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คนในชุมชนบ้านนาต้นจั่นได้นำกระบวนการผลิตภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนมาเป็นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน ซึ่งไม่ได้เพียงชมขั้นตอนการสร้างมรดกภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนเท่านั้น แต่ยังเป็นนักท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาผ้าหมักโคลน นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่ารูปแบบของการท่องเที่ยวเชิง

Received : 6 April 2019

Revised : 10 May 2020

Accepted : 21 May 2020

Online publication date : 26 June 2020

สร้างสรรค์ที่สัมพันธ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลน ที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นสามารถจำแนกได้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้ 1) การสร้างสรรค์ในฐานะกิจกรรมของนักท่องเที่ยว 2) การสร้างสรรค์ในฐานะฉากหลังของการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนยังคงดำรงอยู่คู่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น โดยกระบวนการเหล่านี้จะเกิดขึ้นมิได้หากปราศจากการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาต้นจั่นอย่างแท้จริง

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ / มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม / ผ้าหมักโคลน

Abstract

The objective of this research is to study about the safeguarding of the intangible cultural heritage of Pa Mak Klon (fermented mud cloth) at Ban Na Ton Chan, Sisatchanalai District, Sukhothai Province by using the qualitative research. The interviewees are divided by two groups. First is the cultural owner and/or cultural bearers from the community consisting of 9 people. Another is creative tourist consisting of 18 people. The result of the study shows that the first generation of the people in Ban Na Ton Chan community had produced the cultural heritage of mud cloth for daily living. Later, when entering the era of Ban Na Ton Chan weaving group Cultural Wisdom Heritage Mud-cloth fabric has formed into local community products until creating income such as member groups in Ban Na Ton Chan community. And when entering the era of tourism cultural wisdom heritage the mud silage fabric that Ban Na Ton Chan community has been used as a creative tourism activity People in Ban Na Ton Chan community have adopted the process of producing mud cloth as a creative tourism resource base to attract visitor. Which can not only watch the process of creating mud cloth wisdom only But is also a tourist who participates in the process of creating mud wisdom As follow: 1) Creativity as a tourist activity 2) Creation as a backdrop of surfing Creative tourism is one of the ways in which the cultural heritage of mud cloth remains in the Ban Na Ton Chan community. This process will not occur without the participation of Ban Na Ton Chan community.

Keywords: Creative Tourism / Intangible Cultural Heritage / Pha Mak Klone

บทนำ

ท่ามกลางกระแสการท่องเที่ยวที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศต่าง ๆ มหาศาล และมีแนวโน้มที่จะเติบโตอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากเป้าหมายและทิศทางปี พ.ศ. 2562 ตามแผนวิสาหกิจของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ที่กำหนดเป้าหมายรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างประเทศและ

นักท่องเที่ยวในประเทศเพิ่มขึ้น ร้อยละ 11.5 ซึ่งรายได้จากการเติบโตตลาดต่างประเทศ ร้อยละ 12 และในประเทศ ร้อยละ 10 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2561) ด้วยเหตุดังกล่าว รัฐบาลหลายประเทศจึงกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวเพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง สำหรับประเทศไทยได้กำหนดให้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา รวมถึงการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นผู้ดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลด้านการท่องเที่ยว

ปัจจุบันการท่องเที่ยวมีหลากหลายรูปแบบ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) นับเป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม เพราะนอกจากนักท่องเที่ยวจะได้รับความเพลิดเพลินกับสถานที่ท่องเที่ยวแล้ว นักท่องเที่ยวยังได้เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นในขณะท่องเที่ยวอีกด้วย สิ่งเหล่านี้ถือเป็นเสน่ห์ซึ่งหาจากที่อื่นไม่ได้ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวที่แสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ จากการชื่นชมมรดกวัฒนธรรมในสถานที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ ด้วยเหตุดังกล่าว รัฐบาลในหลายประเทศจึงสนับสนุนการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ รวมถึงการอนุรักษ์และนำเสนอมรดกวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศให้เดินทางมายังสถานที่ท่องเที่ยว วัฒนธรรมที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว (เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์, 2555) แม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยววัฒนธรรม แต่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ปรับเปลี่ยนไปจากการท่องเที่ยวแบบเดิมที่มีคุณภาพต่ำลงตามกาลเวลา เนื่องจากกลายเป็นการท่องเที่ยวแบบมวลชน ในขณะที่นักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ต้องการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ทางวัฒนธรรมนั้น ๆ หรือในอัตลักษณ์พื้นที่ที่ตนไปเยือน ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงมีความสนใจที่เลื่อนไปจากเดิม กล่าวคือ เคลื่อนความสนใจจาก “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้” (Tangible Cultural Heritage) อันได้แก่ อนุสรณ์สถาน กลุ่มอาคาร/สิ่งก่อสร้าง และพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ไปสู่ “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” (Intangible Cultural Heritage: ICH) หรือที่เรียกว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม”² อันได้แก่ ภาพลักษณ์ อัตลักษณ์ วิถีชีวิต บรรยายภาพ เรื่องเล่า ความสร้างสรรค์ สื่อ ฯลฯ (เกริก ริชาร์ด, 2010) อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวทางเลือกรูปแบบหนึ่งที่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้เพราะนอกจากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะสร้างรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่นแล้ว การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในพื้นที่อีกด้วย

สำหรับประเทศไทยอาจกล่าวได้ว่าธุรกิจการท่องเที่ยวและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ ดังเช่น ศูนย์หัตถกรรมผ้าหมักโคลน ชุมชนบ้านนาต้นจั่น อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย นับเป็นตัวอย่างหนึ่งของความสำเร็จในชุมชนท้องถิ่นที่ได้นำกิจกรรมการสร้างสรรคผ้าหมักโคลนมาใช้เป็นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ศูนย์หัตถกรรมผ้า

² งานวิจัยนี้กำหนดใช้ศัพท์บัญญัติคำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” แทนคำว่า “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ตามมาตราที่ 3 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ.

หมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นเปรียบเสมือนเป็นพื้นที่ส่วนกลางของชุมชนและช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้วิธีการผลิตผ้าหมักโคลน รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนบ้านนาต้นจั่นในฐานะเจ้าบ้านกับนักท่องเที่ยวในฐานะผู้มาเยือน ภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนนับเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นการต่อลมหายใจให้กับมรดกวัฒนธรรมประเภทนี้ หากไม่มีผู้สืบทอด มรดกวัฒนธรรมประเภทนี้ก็จะสูญสิ้นไป ดังนั้นจึงเรียกมรดกวัฒนธรรมประเภทนี้ว่า “มรดกวัฒนธรรมที่มีชีวิต” (Living Cultural Heritage) (เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์, 2558) มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนได้หล่อหลอมคนในชุมชนบ้านนาต้นจั่นให้เกิดอัตลักษณ์ชุมชนมาอย่างยาวนาน อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการผลิตมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนต้องอาศัยความละเอียดอ่อน ความประณีต และความสร้างสรรค์ ดังจะเห็นได้จากการที่คณะทำงานโครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ได้คัดเลือกกิจกรรมการผลิตมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นให้เป็นกิจกรรมต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมการผลิตมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นมีคุณสมบัติในเชิงพื้นที่และมีคุณสมบัติเชิงกระบวนการ กล่าวคือ กิจกรรมการผลิตมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนเป็นกิจกรรมที่มีความโดดเด่นทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่สร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชน และเป็นกิจกรรมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของมรดกวัฒนธรรม อีกทั้งกิจกรรมการผลิตมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นกิจกรรมที่ไม่ทำลายคุณค่าของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาและสร้างความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ, 2556) อย่างไรก็ตาม ชุมชนบ้านนาต้นจั่นนับว่าเป็นตัวอย่างของชุมชนที่มีความเข้มแข็ง โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในฐานะการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังจะเห็นได้จากการที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นได้รับเลือกให้เป็นชุมชนในโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industry Village: CIV) ที่ใช้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนมาก่อให้เกิดรายได้ผ่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น จนกระทั่งได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นระดับห้าดาว ดังนั้น ชุมชนบ้านนาต้นจั่นจึงเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและคนในชุมชนยังมีส่วนร่วมในการผลักดันให้ชุมชนบ้านนาต้นจั่นได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2559) ยิ่งไปกว่านั้น ชุมชนบ้านนาต้นจั่นยังได้รับมอบโล่ประกาศเกียรติคุณ เพื่อแสดงว่ากลุ่มอาชีพทอผ้าบ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย ได้รับการคัดเลือกให้เป็น 20 ชุมชนท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยได้รับการโหวตจาก Website MyCreativeTourismThailand.com” นอกจากนี้ ชุมชนบ้านนาต้นจั่นยังได้รับรางวัลระดับชาติและระดับนานาชาติ อันได้แก่ รางวัลมาตรฐานโฮมสเตย์ประจำปี 2561 ถึง 2563 โดยกรมการท่องเที่ยว รวมถึงรางวัลชนะเลิศ กลุ่ม/องค์การชุมชนแกนหลักในการพัฒนาหมู่บ้าน ประจำปี

2558 กลุ่มโฮมสเตย์บ้านนาต้นจั่น ในโครงการเชิดชูเกียรติผู้นำเครือข่ายพัฒนาชุมชนดีเด่น โดยผู้ว่าราชการจังหวัดสุโขทัย และรางวัลกนิษฐทองคำยอดเยี่ยม ประเภทองค์กรสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวในการประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยปี พ.ศ. 2556 จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2556) และรางวัล “PATA GOLD AWARDS 2012” ประเภท “Heritage and Culture” โดยสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association, 2012) ดังนั้น พื้นที่ดังกล่าวจึงเป็นพื้นที่ที่องค์กรหรือหน่วยงานทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติได้ให้ความสนใจ รวมถึงควรค่าแก่การศึกษาวิจัย

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนบ้านนาต้นจั่นจึงมีใช้เป็นเพียงเครื่องสะท้อนอัตลักษณ์ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของคนในชุมชนบ้านนาต้นจั่นเท่านั้น แต่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนยังเป็นผลผลิตทางเศรษฐกิจที่สร้างรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่นและยังเป็นการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างเป็นพลวัต นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนย้อมสีธรรมชาติของชุมชนบ้านนาต้นจั่นได้รับการพัฒนาทักษะการทอผ้าจากลวดลายดั้งเดิมไปสู่กรรมวิธีหมักโคลนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนบ้านนาต้นจั่นได้ใช้ความอดสาหะในการสร้างสรรค์กระบวนการผลิตมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลน ตลอดจนการสืบทอดกรรมวิธีดังกล่าวผ่านรูปแบบการท่องเที่ยวเชิง ด้วยเหตุดังกล่าวงานวิจัยเล่มนี้จึงได้ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ซึ่งได้กำหนดประเด็นคำถามหลักและเตรียมคำถามแบบมีเค้าโครงไว้ล่วงหน้า โดยผู้วิจัยได้นำความรู้ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการกำหนดแนวคำถามเพื่อศึกษาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น ประกอบกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant observation) เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนโดยจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ถือครองและ/หรือผู้สืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คัดเลือกโดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จำนวน 9 คน และ 2) กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คัดเลือกโดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental

Sampling) จำนวน 18 คน และการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจึงใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามและข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบแนวทางในการวิเคราะห์ และเขียนรายงานผลการศึกษาในลักษณะความเรียงเชิงบรรยาย

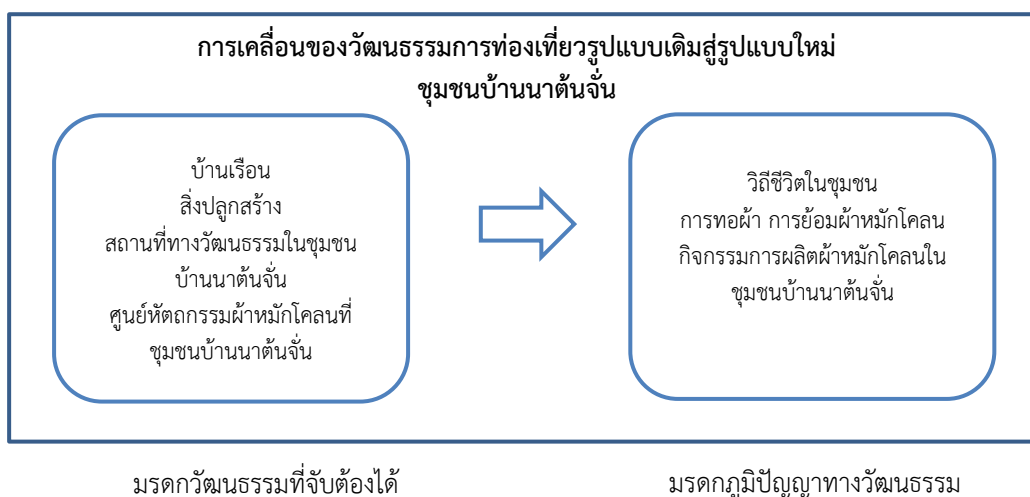
สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลน สามารถสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. พัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น สามารถจำแนกออกเป็น 3 ยุคสมัย อันประกอบด้วย 1) ยุคแรกเริ่มคนในชุมชนบ้านนาต้นจั่นได้ผลิตมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนเพื่อดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนจึงก่อรูปอย่างสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น 2) ยุคก่อตั้งกลุ่มทอผ้าบ้านนาต้นจั่น ราวปี พ.ศ. 2534 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนได้ก่อรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นจนกระทั่งสร้างรายได้แก่กลุ่มสมาชิกในชุมชนบ้านนาต้นจั่น 3) ยุคกระแสการท่องเที่ยว เริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นได้ถูกนำมาใช้ในฐานะเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คนในชุมชนบ้านนาต้นจั่นได้นำกระบวนการผลิตภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนมาเป็นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน ซึ่งไม่ได้เพียงชมขั้นตอนการสร้างมรดกภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนเท่านั้น แต่ยังเป็นนักท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาผ้าหมักโคลน

หากวิเคราะห์แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ศึกษาพบว่ามีการปรับเปลี่ยนไปจากการท่องเที่ยวแบบดั้งเดิมที่มีคุณภาพต่ำลง เนื่องจากการกลายเป็นการท่องเที่ยวมวลชน ในขณะที่นักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ต้องการที่จะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่ทางวัฒนธรรมนั้น ๆ หรือในอัตลักษณ์พื้นที่ที่ตนไปเยือน ด้วยเหตุดังกล่าว รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นที่มีความสนใจเลื่อนไปจากเดิม (จากมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ไปสู่มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้หรือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม) ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 การเคลื่อนของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวรูปแบบเดิมสู่รูปแบบใหม่
ที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น
ที่มา : อิศริย์ นรเศรษฐาภรณ์ (2561)

นักท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น จากเดิมที่เคยสนใจการเยี่ยมชมสิ่งก่อสร้างเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เริ่มหันมาสนใจและให้ความสำคัญกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอันมีคุณค่าในลักษณะนามธรรม เช่น วิถีชีวิตประจำวันของคนในชุมชน การทอผ้าและย้อมผ้าหมักโคลน ยิ่งไปกว่านั้น นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนบ้านนาต้นจั่นยังได้มีส่วนร่วมใน “ชีวิตจริง” ของคนในชุมชนในฐานะเจ้าบ้านมากกว่าการเป็นเพียงผู้ชม นักท่องเที่ยวจะได้ร่วมกิจกรรมในระยะเวลาที่นานพอสมควร การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าว นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าบ้านจนเกิดการสนทนาระหว่างวัฒนธรรม อีกทั้งยังสร้างเสริมศักยภาพในการเรียนรู้และสามารถนำกลับมาใช้ในชีวิตประจำวันของตน

2. รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สัมพันธ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น

ผลการศึกษาพบว่ารูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สัมพันธ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นสามารถจำแนกได้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้ 1) การสร้างสรรค์ในฐานะกิจกรรมของนักท่องเที่ยว (Using creativity as a tourist activity) เป็นสิ่งที่ปฏิบัติในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในที่นี้ คือ กิจกรรมการผลิตผ้าหมักโคลนที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง 2) การสร้างสรรค์ในฐานะฉากหลังของการท่องเที่ยว (Using creativity as backdrop for tourism) คือ ศูนย์หัตถกรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นซึ่งเป็นการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ขั้นตอนการผลิตภูมิปัญญาผ้าหมักโคลน นอกจากนี้ยังช่วยสร้างบรรยากาศที่ทำให้ชุมชนบ้านนาต้นจั่นในฐานะสถานที่ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้มีเสน่ห์เพิ่มขึ้น

3. รูปแบบประสบการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่ารูปแบบประสบการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นมีความหลากหลาย ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning) สามารถใช้รูปแบบของกิจกรรมการจัดอบรมการทอผ้า การย้อมผ้าหมักโคลน การสาธิตการทำตุ๊กตาบาร์โหนด การสาธิตการทำแชมพูสมุนไพร การสาธิตการสานชะลอม ในกิจกรรมการชิม (Testing) อาหารท้องถิ่นอย่างการชิมข้าวเป็ป ก็นับเป็นกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ผ่านการเข้าร่วมชิมอาหาร พร้อมกับการลงมือปฏิบัติในกิจกรรมการเยี่ยมชม (Seeing) ซึ่งสามารถจัดให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ผ่านการเยี่ยมชมตามเส้นทางแทนการเดินทางเฉพาะจุด เช่น เส้นทางเที่ยวชมวิวยุคชุมชนบ้านนาต้นจั่นที่ห้วยต้นโฮ เส้นทางเดินชมทุ่งข้าวที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น และกิจกรรมการซื้อของ (Buying) นักท่องเที่ยวที่มาเยือนชุมชนบ้านนาต้นจั่นสามารถเลือกซื้อของหัตถกรรมที่ศูนย์หัตถกรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น โดยรูปแบบของประสบการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นสามารถแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รูปแบบประสบการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น

กิจกรรมพื้นฐาน	ประสบการณ์
การเรียนรู้	การจัดการอบรมการทอผ้า การย้อมผ้าหมักโคลนที่ศูนย์หัตถกรรมผ้าหมักโคลนบ้านนาต้นจั่น การสาธิตการทำตุ๊กตาบาร์โหนด การสาธิตการทำแชมพูสมุนไพร การสาธิตการสานชะลอม
การชิม / การลองทำ	การชิมอาหารท้องถิ่นข้าวเป็ป
การเยี่ยมชม	เส้นทางท่องเที่ยวชมวิวยุคที่ห้วยต้นโฮ เส้นทางเยี่ยมชมสวนผลไม้ เส้นทางเยี่ยมชมทุ่งข้าวที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น
การซื้อของ	การเลือกซื้อของที่ศูนย์หัตถกรรมผ้าหมักโคลนบ้านนาต้นจั่น

ที่มา : อิศรีย นรเศรษฐาภรณ์ (2561)

4. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาผ้าหมักโคลน

ชุมชนบ้านนาต้นจั่นได้นำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนมาก่อให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังต่อไปนี้

4.1 กิจกรรมการทอผ้าหมักโคลน เป็นกิจกรรมที่ออกแบบมาเพื่อให้นักท่องเที่ยวในฐานะผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยนักท่องเที่ยวจะได้สังเกตและจดจำวิธีการทอผ้าแล้วจึงลงมือทอผ้าตามที่ครูภูมิปัญญาได้สาธิต ซึ่งกิจกรรมการทอผ้าหมักโคลนนี้ได้ถูก

ออกแบบมาให้ง่ายขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากผู้สอน (ครูภูมิปัญญา) จะมีแผ่นกระดาษที่เขียนลายผ้า แทนด้วยตัวเลขและเมื่อผู้เรียน (นักท่องเที่ยว) ได้ทอผ้าตามเลขดังกล่าว ลวดลายก็จะปรากฏบน ผ้าที่ทอผืนนั้น นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ แล้ว นักท่องเที่ยวยังได้สานสัมพันธ์อันดีกับคนในชุมชนบ้านนาต้นจั่นอีกด้วย

4.2 กิจกรรมการย้อมผ้าหมักโคลน เป็นกิจกรรมที่ออกแบบมาเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ เรียนรู้วิธีการย้อมผ้าหมักโคลน โดยกิจกรรมนี้เป็นการสาธิตการขั้นตอนการย้อมผ้าหมักโคลนแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังสามารถลงมือย้อมผ้าหมักโคลนได้ด้วยตนเอง กิจกรรมนี้ จึงเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ลงมือปฏิบัติจริงมากกว่าการมองดู แม้ว่ากิจกรรม การผลิตมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนจะได้รับการคัดเลือกให้เป็นกิจกรรมต้นแบบ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยคณะทำงานโครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ได้รับ บประมาณจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การ มหาชน) แต่ถึงกระนั้น กิจกรรมการทำผลิตมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนยังพบ อุปสรรคที่นับเป็นความท้าทายสำคัญต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในฐานะการสงวน รักษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลน กล่าวคือ คนในชุมชนบ้านนาต้นจั่นยังขาด ทักษะความรู้เกี่ยวกับภาษา โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ

5. นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น

นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต้องเป็นผู้ลงมือปฏิบัติมากกว่าการเป็นผู้ชม ตัวอย่างเช่น นักท่องเที่ยวลงมือปฏิบัติและเรียนรู้วิธีการผลิตภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นจน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเข้าถึง “จิตวิญญาณ” ของพื้นที่ดังกล่าวอย่างแท้จริง กลุ่ม นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นเป็นกลุ่มคนที่มีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไป มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนทุกขั้นตอน และใช้เวลาในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิง สร้างสรรค์นานกว่านักท่องเที่ยวทั่วไป นักท่องเที่ยวเหล่านี้มีความสนใจที่จะเรียนรู้ขั้นตอนการผลิต ผ้าหมักโคลนอย่างจริงจัง และจัดว่าเป็นนักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพที่พร้อมจะเรียนรู้วัฒนธรรม ท้องถิ่นอย่างแท้จริง นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะศึกษาข้อมูลทั่วไปของพื้นที่มาอย่างดีและ พยายามสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น นักท่องเที่ยวบางกลุ่มใช้เวลาร่วมอาศัยอยู่กับ ชาวบ้านอย่างกลมกลืน

อภิปรายผล

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นกระแสสังคมวัฒนธรรมที่ปรากฏขึ้นในสังคมไทย เนื่องจากการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความผูกพันระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าบ้าน และส่งเสริมการมี ส่วนร่วมอย่างแท้จริงผ่านประสบการณ์การเรียนรู้จนนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรม และพัฒนาความสร้างสรรค์ของตน ซึ่งก่อให้เกิดความทรงจำที่ประทับใจอย่างลึกซึ้ง ผลการศึกษา จากการวิจัยนี้สามารถอภิปรายผลการศึกษา โดยผู้วิจัยเริ่มจากการอภิปรายผลการวิจัยที่เป็นไป ในทิศทางเดียวกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และไล่เรียงไปจนถึงการอภิปรายผลการวิจัยที่เป็นไป ในทิศทางตรงกันข้ามกับแนวคิดและทฤษฎีตามลำดับ ดังนี้

ผู้วิจัยพบว่าแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์กับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนบ้านนาต้นจั่น ผลการศึกษาเป็นเครื่องยืนยันว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ขึ้นอยู่กับเวลาท่องเที่ยวหรือเทศกาล แต่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์การเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนและความทรงจำที่มีลักษณะเป็นนามธรรม นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับแหล่งท่องเที่ยวเดิมให้มีคุณค่าแก่ผู้มาเยือนที่อาจเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นการลงทุนน้อยแต่สามารถเพิ่มคุณค่าจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ดังเช่นภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นที่นำมามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในชุมชนมาพัฒนาเป็นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในขณะที่เดียวกันการสร้างศูนย์หัตถกรรมผ้าหมักโคลนชุมชนบ้านนาต้นจั่น ที่พัก ฯลฯ ก็เป็นการสร้างบรรยากาศที่เอื้อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้สะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังสนับสนุนความยั่งยืนของชุมชนบ้านนาต้นจั่นในระยะยาว เนื่องจากเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนมีความมั่นคงและภาคภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมของตนเองเพราะเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวสนใจและต้องการเรียนรู้ และหากเป็นเช่นนี้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ก็มีแนวโน้มที่จะส่งเสริมแนวทางการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เฉกเช่นชุมชนบ้านนาต้นจั่นที่ได้รับเลือกให้เป็นหนึ่งในโครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) โดยกิจกรรมการทำผ้าหมักโคลนที่บ้านนาต้นจั่นมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างแท้จริง เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่สามารถสร้างความผูกพัน ความทรงจำที่ประทับใจ รวมถึงเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมจนก่อให้เกิดประสบการณ์ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนบ้านนาต้นจั่นกับผู้มาเยือน และเป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้มาเยือนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าผู้ชม อีกทั้งยังเป็นกิจกรรมที่เน้นกระบวนการผลิตที่ใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้และทำความเข้าใจผ่านการลงมือปฏิบัติ ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กระบวนการผลิตผ้าหมักโคลนบ้านนาต้นจั่นนับเป็นกิจกรรมที่สะท้อนความสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นวิถีชีวิต เอกลักษณ์ บรรยากาศ และสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับคำนิยามขององค์การยูเนสโกที่ว่า “การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ (New Tourism Opportunities) ที่ผู้มาเยือนสามารถรับและเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเมืองนั้น ๆ ทั้งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” (UNESCO, 2004)

ผู้วิจัยเสนอว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ล้วนมีความเกี่ยวข้องเนื่องกับการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลน ผลการศึกษาในครั้งนี้ช่วยยืนยันให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนยังคงดำรงอยู่คู่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นมีขอบเขตที่เป็นไปตามนิยามความหมายของการสงวนรักษา (Safeguarding) ที่ปรากฏใน มาตราที่ 2 ของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (UNESCO, 2003) กล่าวคือ การสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นการดำเนินกิจกรรมใดก็ตามที่ธำรงรักษามรดกภูมิ

ปัญญาทางวัฒนธรรมให้ยังคงอยู่รอดต่อไปในสังคม ซึ่งการสงวนรักษาไม่ได้หมายถึงเพียงแค่การสืบทอด การถ่ายทอดเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกิจกรรมอื่นที่ส่งเสริมให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนยังคงอยู่คู่กับชุมชนบ้านนาต้นจั่น ซึ่งหนึ่งในกิจกรรมดังกล่าวก็คือกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ชุมชนบ้านนาต้นจั่น เป็นหนึ่งในพื้นที่ตัวอย่างที่ใช้รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยจัดให้มีกิจกรรมการทำผ้าหมักโคลน รวมถึงมีการจัดตั้งศูนย์หัตถกรรมผ้าหมักโคลนที่เปรียบเสมือนเป็นพื้นที่ส่วนกลางของชุมชนและช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้วิธีการผลิตผ้าหมักโคลน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จึงมีส่วนช่วยให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนยังคงอยู่คู่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นสืบไป โดยกระบวนการเหล่านี้จะเกิดขึ้นมิได้หากปราศจากการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านนาต้นจั่นอย่างแท้จริง หัวใจหลักของแนวทางการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมคือการที่คนในชุมชนเจ้าของมรดกวัฒนธรรมมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นแนวทางที่เกิดจาก “คนใน” ไม่ใช่ “คนนอก”

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นสามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยววัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ผู้วิจัยเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นอาจอธิบายด้วยแนวคิดของสุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ (2556, น. 26-27) การท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยววัฒนธรรมแบบดั้งเดิมซึ่งเป็นการท่องเที่ยวแบบตั้งรับ (Passive) ไปสู่การท่องเที่ยวแบบกระตือรือร้น (Active) ที่นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมผ่านประสบการณ์การเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยมุ่งเน้นการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่ทางวัฒนธรรมจนกระทั่งเกิดการสนทนาระหว่างวัฒนธรรม อีกทั้งยังสร้างเสริมศักยภาพในการเรียนรู้และสามารถนำกลับไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือหน้าที่การงานของตน

แม้ว่าผลการศึกษานักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นสามารถยืนยันได้ตามข้อเสนอของ คริสปิน เรย์มอนด์ ผู้ร่วมก่อตั้งแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งได้กล่าวถึงนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมของชุมชนที่เข้าไปเยือน และเรียกร้องให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ใช้เวลามากยิ่งขึ้น ในขณะที่นักท่องเที่ยววัฒนธรรมสนใจเยี่ยมชมการทอผ้า แต่นักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สนใจที่จะเรียนรู้และลงมือทอผ้าด้วยตนเอง เพื่อที่จะบรรลุการพัฒนาความสามารถใหม่ ๆ ของตน แต่อย่างไรก็ตามผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นอาจไม่ได้เป็นไปตามข้อเสนอของคริสปิน เรย์มอนด์ ทั้งหมด เนื่องจากนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เดินทางเข้ามาเยือนนั้นมีบางส่วนที่ไม่ได้ต้องการเรียนรู้กรรมวิธีการทอผ้าหมักโคลนจนตนเองสามารถกระทำได้อย่างชำนาญ ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ไม่เชื่อว่าไม่สนใจที่จะเรียนรู้กรรมวิธีการผลิตมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนเลยเพียงแต่ต้องการเรียนรู้ขั้นตอนพื้นฐานเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่านักท่องเที่ยวกลุ่มดังกล่าวอาจเป็นนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบไม่เต็มตัว

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้เสนอข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนเพื่อให้คงอยู่คู่กับชุมชนบ้านนาต้นจั่น มีดังนี้

1. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในฐานะการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนอย่างยั่งยืนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน สถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ควรช่วยส่งเสริมและสนับสนุนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและการประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมผนวกความรู้เทคโนโลยีนวัตกรรมสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์และบริการที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ควรส่งเสริมและขับเคลื่อนงานด้านการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรมผ่านการจัดตั้งกองทุนคุ้มครองและส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หากภาครัฐให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะเจ้าของมรดกหรือผู้ถือครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น คนในชุมชนบ้านนาต้นจั่นย่อมมีศักยภาพในการดำเนินการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในเชิงการดูแลรักษาและอาจจัดหารายได้จากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนให้สามารถแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลน แต่ถึงกระนั้นภาครัฐก็ควรสนับสนุนกองทุนคุ้มครองและส่งเสริมมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดังกล่าว นอกจากนี้ในด้านการท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ควรเป็นหน่วยงานที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนควบคู่กับประสบการณ์การท่องเที่ยวชุมชนให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายและนำเสนอเรื่องราวชุมชนอย่างสร้างสรรค์

2. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นควรดำเนินการผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์อื่น ๆ ที่นอกเหนือจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ยกตัวอย่างกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ผ่านมา ในปีพ.ศ. 2551 กองประกวดนางสาวไทยประจำปี พ.ศ. 2551 ได้เดินทางมาเก็บตัวและร่วมทำกิจกรรมท้องถิ่นที่จังหวัดสุโขทัย นอกจากผู้เข้าประกวดจะได้สัมผัสวิถีชีวิตท้องถิ่นและยังได้ร่วมเดินเดินแฟชั่นโชว์ภูมิปัญญาผ้าหมักโคลนอีกด้วย การจัดกิจกรรมให้ผู้ประกวดนางสาวไทยประจำปี พ.ศ. 2551 สวมใส่เสื้อผ้าอาภรณ์ที่ผลิตจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นนับเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ที่สร้างความประทับใจแก่เหล่าผู้ประกวดนางสาวไทยจนก่อให้เกิดความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนบ้านนาต้นจั่น

3. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นควรปรับตัวและประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัล อาจกล่าวได้ว่าตั้งแต่เข้าสู่ยุคกระแสการท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น เทคโนโลยีเป็นตัวกลางที่นำพาผู้คนภายนอกให้เดินทางเข้ามาเยี่ยมเยือนชุมชนบ้านนาต้นจั่น คนภายนอกรับรู้ว่าตัวตนของคนในชุมชนบ้านนาต้นจั่นผ่านเทคโนโลยี ผู้คนที่เคยเดินทางเข้ามาเยือนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นก็ได้นำประสบการณ์ของตนไปถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้รับรู้ในโลกออนไลน์จนเกิดเป็นเครือข่าย คนในชุมชนบ้านนาต้นจั่นยังเห็นว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยววันนี้ได้ดำเนินการบริโภคสินค้าและบริการในชุมชนท้องถิ่นผ่านช่องทางออนไลน์ ทั้งการจองที่พักโฮมสเตย์บ้านนาต้นจั่น ตลอดจนการจัดจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นผ่านช่องทางออนไลน์ ปฏิเสธไม่ได้ว่าเมื่อ เข้าสู่ยุค

ดิจิทัล เทคโนโลยีมีส่วนช่วยในเรื่องการท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นอย่างยิ่ง เนื่องจาก กลุ่มลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะติดตามการเคลื่อนไหวจากสื่อโซเชียลมีเดียเป็นสำคัญ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กับการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นอาจปรับตัวและประยุกต์ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลดำเนินการได้อย่างหลากหลาย อาทิ การพัฒนาระบบโปรแกรม GPS ที่ช่วยในการค้นหาเส้นทางเพื่อนำทางไปยังชุมชน บ้านนาต้นจั่นอย่างถูกต้องแม่นยำและรวดเร็ว การพัฒนาระบบการติดต่อสื่อสารระหว่างคนในชุมชน บ้านนาต้นจั่นกับคนภายนอกหรือนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในหมู่บ้านนาต้นจั่นผ่านโซเชียลมีเดีย ดังนั้น ผลการศึกษาสามารถยืนยันได้ว่าการประยุกต์ใช้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนชุมชนบ้านนาต้นจั่นเป็นแนวทางที่สำคัญจะนำไปสู่การดำรงรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าหมักโคลนให้คงอยู่ชุมชนบ้านนาต้นจั่นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งนี้เป็นผลการศึกษาภาคสนามเกี่ยวกับประเด็นการสงวนรักษาผ้าหมักโคลนที่ชุมชนบ้านนาต้นจั่น ด้วยเหตุนี้จึงยังไม่ครอบคลุมประเด็นอื่น ๆ ในเชิงลึกของการวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไปนี้ ดังนี้

1. การศึกษากระบวนการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อเสนอแผนงานโครงการ และกิจกรรม ด้วยการเผยแพร่วิธีปฏิบัติที่ดีเด่น (Best Practices)
2. การศึกษากระบวนการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนในมิติด้านสังคม มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้านสิ่งแวดล้อม
3. การศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับชุมชนอื่นเพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปเปรียบเทียบเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกสำหรับใช้เป็นโมเดลตัวอย่างของแนวทางการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
4. การศึกษากลยุทธ์การตลาดยุคดิจิทัลกับกระบวนการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2561). [ออนไลน์]. เป้าหมายองค์กร ปี 2561.

เข้าถึงได้จาก <https://www.tourismthailand.org/fileadmin/downloads/pdf/B5-2561.pdf> เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2561.

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2559). [ออนไลน์]. ไทย เทียว เท่ บ้านนาต้นจั่น เกษตร

พื้นบ้าน สืบสานวัฒนธรรม ล้ำค่าภูมิปัญญา. เข้าถึงได้จาก www.thaiciv.com/wp-content/uploads/2016/12/Book-CIV9_บ้านนาต้นจั่น-จ.สุโขทัย.pdf เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2561

เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์. (2555). ความจริงแท้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงไฮโซหาดดี :

กรณีศึกษา ชุมชนตลาดสามชุกร้อยปี จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม. มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.

เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์. (2558). **การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้**.

กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.

ชนัญ วงษ์วิภาค. (2559). **การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ. (2556). **การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร :
องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว (องค์การมหาชน).

Raymond, C. (2007). **Creative Tourism New Zealand: The practical challenges
of developing creative tourism**. In Greg Richards and Julie Wilson (Eds.),
Tourism, Creativity and development (pp.145-157) . New York: Routledge.

Richard, G. (2010). [Online]. **Creative Tourism and Local Development**. Available
from http://www.academia.edu/4386384/Creative_Tourism_and_Local_Development

UNESCO. (2003). [Online]. **Convention for the Safeguarding of the Intangible
Cultural Heritage**. Available from

<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf>

_____. (2004). [Online]. **The Creative Cities Network**. Available from
<https://en.unesco.org/creative-cities/home>